

УДК 330.837

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПЕНСИОННЫХ ТРАНСФЕРТОВ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ВЫЗОВЫ ДЛЯ УКРАИНЫ

Е. Н. Зухба, к. э. н., доцент, ДВНЗ «Донецкий национальный технический университет», elenazukhba@mail.ru

Методология исследования. Исследование построено на основе методологической парадигмы институциональной теории с применением методов: сравнительного анализа – при сопоставлении систем пенсионного обеспечения развитых стран мира и Украины; статистического анализа – при определении тенденций динамики макроэкономических показателей социальных поступлений; диалектического подхода – при определении противоречия существующей институциональной системы социального обеспечения с общественным устройством рыночного типа.

Результаты. На основе анализа статистических данных эффективности действия институтов солидарной и накопительной системы пенсионного обеспечения в Украине определены основные проблемы организации национального рынка накопительного пенсионного обеспечения. Доказано, что существующие противоречия связаны, прежде всего, с неурегулированностью системы отношений между участниками негосударственных пенсионных фондов и органами управления этих финансовых учреждений.

Выявлено существование определенной необоснованности количественных ограничений по структуре активов пенсионных фондов, которые снижают мобильность движения инвестиционных средств. Предложено осуществить переход от системы институциональных запретов к правилам «рационального инвестора», которые являются адекватными рыночной экономике.

Новизна. На основе анализа финансовой отчетности негосударственных пенсионных фондов определено, что НПФ, аккумулируя денежные средства юридических и физических лиц в виде пенсионных взносов и обязуясь увеличить их путем инвестирования в различные финансовые инструменты, выступают в роли институциональных инвесторов. Предложено развивать

систему НПФ, прежде всего, как инвестиционных институтов, направленных на получение рыночной прибыли, а не как фондов сугубо расходного социального назначения. Рыночная ориентация трансфертных потоков обеспечит попытки домохозяйств использовать инструменты рынка финансовых услуг, в частности, негосударственные пенсионные фонды, как источник дополнительных поступлений финансовых средств, а для государства послужит средством снижения нагрузки на государственный бюджет.

Установлено, что финансовая деятельность домохозяйств на рынках по предоставлению кредитов (кроме системы кредитной кооперации), займов, факторинга, финансового лизинга, гарантий и поручительств, почти не происходит и требует совершенствования системы финансовых институтов и создании атмосферы доверия к ее надежности.

Практическая значимость. Результаты исследования могут быть использованы при разработке инвестиционной политики, поскольку негосударственные пенсионные фонды могут служить надежными источниками инвестиционных средств. Развитие рынка финансовых инструментов кредитования, факторинга, финансового лизинга и т.п. позволит украинским домохозяйствам более эффективно использовать сбережения, снизить социально-экономическую нестабильность и уменьшить остроту социальных противоречий в обществе.

Ключевые слова: институционализм, солидарная пенсионная система, страховая пенсионная система, накопительная пенсионная система, институциональные ограничения социальных трансфертов.

Литература

1. Пигу, А. Экономическая теория благосостояния: пер. с англ. под общ. ред. С. П. Аукуционека / Артур Сесил Пигу. – М. : Прогресс, 1985. – Т.1. – 512 с.; Т.2. – 454 с.
Pigu, A. *Ekonomicheskaya teoriya blagosostoyaniya*: per. s angl. pod obsh. red. S. P. Aukutsioneka [The Economics of Welfare] / Artur Sesil Pigu. – М. : Progress, 1985. – V.1. – 512 p.; V.2. – 454 p.
2. Samuelson, P. *The Pure Theory of Public Expenditure* / Paul A. Samuelson // The Review of Economics and Statistics. – Vol. 36. – No. 4. (Nov., 1954). – P. 387 – 389.
3. Стиглиц, Дж. Ю. Экономика государственного сектора : пер. с англ. / Дж. Ю. Стиглиц. – М. : Изд-во МГУ: ИНФРА-М. – 1997. – 720 с.
Stiglic, Dzh. Yu. *Ekonomika gosudarstvennogo sektora* : per. s angl. [Public Sector Economics] / Joseph Stiglitz . – М. : Izd-vo MGU: INFRA-M. – 1997. – 720 p.
4. Ролз, Дж. Теория справедливости / Дж. Ролз. – Новосибирск : Изд-во Новосиб. ун-та, 1995. – 536 с.
Rolz, Dzh. *Teoriya spravedlivosti* [A Theory of Justice] / John Rowls. Novosibirsk : Izd-vo Novosib. un-ta, 1995. – 536 p.
5. Горовець, Н. О. Проблеми розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні / Н. О. Горовець, М. Г. Горовець // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 6. – С. 22 – 25.

Gorovets, N. O. *Problemy rozvytku nederzhavnykh pensyinykh fondiv v Ukraini* [Problems of nongovernment pension funds development in Ukraine] / N. O. Gorovets, M. G. Gorovec // *Ekonomika. Finansy. Pravo.* – 2011. – № 6. – P. 22 – 25.

6. Гура, М. Пенсійна реформа: виклик для України / Марек Гура / за ред. Марчіна Свенчіцкі, Інни Чапко, Анастасії Єрмошенко. – К. : Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки ПРООН, 2008. – 68 с.

Gura, M. *Pensyina reforma: vyklyk dlya Ukrainy* [Pension Reform: Challenge for Ukraine] / Marek Gura / za red. Marchina Svenchitski, Inni Chapko, Anastasiyi Ermoshenko. – K. : Analitychno-doradchyy centr Blakytnoyi strichky PROON, 2008. – 68 p.

7. Вдовенко А. В. Роль приватного пенсійного забезпечення у пенсійному доході: світовий досвід і українські реалії // *Формування ринкових відносин в Україні.* – 2009. – №7(98). – С.4–48.

Vdovenko A. V. *Rol privatnogo pensyynogo zabezpechennya u pensynomu dokhodi: svitoviy dosvid i ukraïnyski realiyi* [The Role of Private Pensions in Retirement Income: International Experience and Ukrainian Realities] // *Formuvannya rinkovykh vidnosyn v Ukraini.* – 2009. – №7(98). – P. 4–48.

8. Кириленко, О. Недержавні пенсійні фонди на фінансовому ринку: світовий досвід та реалії України / Ольга Кириленко, Анатолій Сидорчук // *Світ фінансів.* – 2005. – № 3 – 4. – С. 134–142.

Kirilenko, O. *Nederzhavni pensyini fondy na finansovomu rynku: svitoviy dosvid ta realiyi Ukrainy* / Olga Kirilenko, Anatoliy Sidorchuk [Private Pension Funds in the Financial Markets: International Experience and Realities of Ukraine] // *Svit finansiv.* – 2005. – № 3–4. – P. 134–142.

9. Коваль О. П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи України: вплив на економічну безпеку : монографія / О. П. Коваль – К. : НІСД, 2012. – 240 с.

Koval O. P. *Perspektyvy vprovadzhennya zagalnoobovyazkovoyi nakopichuvalnoyi pensyynoyi systemy Ukrainy: vplyv na ekonomichnu bezpeku : monografiya* [Prospects for the Introduction of the Mandatory Funded Pension System in Ukraine: the Impact of the Economic Security] / O. P. Koval — K. : NISD, 2012. – 240 p.

10. Сорокина Л. В., Гурнак А. В. Институциональные аспекты пенсионной реформы в Украине // *Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая.* – 2013. – №3(45). – С.113–119.

Sorokina L. V., Gurnak A. V. *Institutsionalnye aspekty pensionnoy reformy v Ukraine* [Institutional Aspects of Pension Reform in Ukraine] // *Nauchnye trudy DonNTU. Seriya: ekonomicheskaya.* – 2013. – №3(45). – P.113–119.

11. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» (№ 1057-IV) : офіц. текст прийнятий Верх. Радою України 09.07.2003 р. : із змінами та доп. станом на 11.10.2013 / М-во юстиції України. // *Відомості Верховної Ради України.* – 2003. – № 47 – 48. – с. 372.

Zakon Ukrainy «Pro nederzhavne pensyine zabezpechennya» (№ 1057-IV) : ofits. tekst priynyatiy Verkh. Radyu Ukrainy 09.07.2003 r. : iz zminamy ta dop. stanom na 11.10.2013 [Law of Ukraine «About Private Pension System»] / *M-vo yustytsiyi Ukrainy. // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy.* – 2003. – № 47 – 48. – p. 372.

12. Доходи та витрати населення. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України // Державна служба статистики України. Офіційний сайт – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – 05.12.12. – Загол. з екрана.

Dokhody ta vytraty naselelnya. [Electronic resource] [Households incomes and expenditures] / *Derzhavna sluzhba statyky Ukrainy // State Statistical Service of Ukraine. Official site – Electronic data.* – Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 05.12.12. – Title from the screen.

13. Активы пенсионных фондов в США // *Экономика и управление в зарубежных странах.* – 2007. – № 9. – С. 32 – 45.

Aktivy pensionnykh fondov v SShA [Assets of Pension Funds in USA] // *Ekonomika i upravlenie v zarubezhnykh stranakh.* – 2007. – № 9. – P. 32– 45.

14. Аксенов, С. М. Шведская модель развития общества / С. М. Аксенов // *ЭКО: Экономика и орг. пром. пр-ва.* – 2006. – № 10. – С. 137 – 151.

Aksenov, S. M. *Shvedskaya model razvitiya obshchestva* [The Swedish Model of Social Development] / S. M. Aksenov // *EKO: Ekonomika i org. prom. pr-va.* – 2006. – № 10. – P. 137 – 151.

15. Вьюницкий, В. И. Шведский опыт. Реформирование пенсионной системы / В. И. Вьюницкий, Л. И. Чижик // *Пенсия.* – 2002. – № 3. – С. 70 – 72.

Vyunitskiy, V. I. *Shvedskiy opyt. Reformirovanie pensionnoy systemy* [The Swedish Experience. Reforming the Pension System] / V. I. Vyunitskiy, L. I. Chizhik // *Pensiya.* – 2002. – № 3. – P. 70 – 72.

16. Борисенко, Н. Ю. Пенсия реформа в Швеции / Н. Ю. Борисенко // Финансы и кредит. – 2005. – № 17 (185). – С. 77 – 81.
Borisenko, N. Yu. *Pensionnaya reforma v Shvetsii* [Pension Reform in Sweden] / N. Yu. Borisenko // *Finansy i kredit*. – 2005. – № 17 (185). – P. 77 – 81.
17. Борисенко, Н. Ю. Основные направления совершенствования государственной системы пенсионного обеспечения Германии / Н. Ю. Борисенко // Финансы и кредит. – 2005. – № 7 (175). – С. 50 – 55
Borisenko, N. Yu. *Osnovnye napravleniya sovershenstvovaniya gosudarstvennoy sistemy pensionnogo obespecheniya Germanii* [Main Directions of Improving the State Pension System in Germany] / N. Yu. Borisenko // *Finansy i kredit*. – 2005. – № 7 (175). – P. 50 – 55
18. Грызлова, А. Обзор зарубежных пенсионных систем / А. Грызлова, Е. Яненко // Отечественные записки. – 2005. – № 3. – С. 230 – 239.
Gryzlova, A. *Obzor zarubezhnykh pensionnykh sistem* [Review of Foreign Pension Systems] / A. Gryzlova, E. Yanenko // *Otechestvennye zapiski*. – 2005. – № 3. – P. 230 – 239.
19. Борисенко, Н. Ю. Мировой опыт проведения пенсионных реформ / Н. Ю. Борисенко // Финансы и кредит. – 2004. – № 18 (156). – С. 53 – 58.
Borisenko, N. Yu. *Mirovoy opyt provedeniya pensionnykh reform* [World Experience of Realization Pension Reforms] / N. Yu. Borisenko // *Finansy i kredit*. – 2004. – № 18 (156). – P. 53 – 58.
20. Пенсійні системи: світовий досвід [Електронний ресурс] / Пенсійний фонд України. // – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua/pfu>. – 22.06.2012. – Загол. з екрана.
Pensiyini sistemi: svitoviy dosvid [Elektronniy resurs] [Pention Systems: International Experience] / Pension Fund of Ukraine. // – Electronic Data. – Mode of access: <http://www.pfu.gov.ua/pfu>. – 22.06.2012. – Title from the screen.
21. Життя у Великій Британії [Електронний ресурс]. / Law firm limited // – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.lawfirmuk.net/tax_1314.html; http://www.lawfirmuk.net/life_in_uk_pensions.html. – 04.04.2011. – Загол. з екрана.
Zhytya u Velykiy Brytaniyi [Elektronniy resurs]. [Life in the UK] / Law firm limited // – Electronic Data. – Mode of access: http://www.lawfirmuk.net/tax_1314.html; http://www.lawfirmuk.net/life_in_uk_pensions.html. – 04.04.2011. – Title from the screen.
22. База даних Міжнародної організації праці Social Security Programs Throughout the World (SSPTW) [Електронний ресурс]: – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.ssa.gov/policy/docs/progdsc/ssptw/2010-2011/europe/austria.html>. – 23.01.2012. – Загол. з екрана.
Baza danykh Mizhnarodnoyi organizatsiyi pratsi Social Security Programs Throughout the World (SSPTW) [Elektronniy resurs] [International Labor Organization Database Social Security Programs Throughout the World (SSPTW)]: – Electronic Data. – Mode of access: <http://www.ssa.gov/policy/docs/progdsc/ssptw/2010-2011/europe/austria.html>. – 23.01.2012. – Title from the screen.
23. Пенсійна реформа в Україні: напрями реалізації [Текст]: кол. монографія / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 270 с.
Pensiyina reforma v Ukraini: napryamy realizatsiyi [Pension Reform in Ukraine: Directions of Realization]: kol. monografiya / za red. E. M. Libanovoyi. – K. : In-t demografiyi ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhi NAN Ukraini, 2010. – 270 p.
24. Соціальний захист населення України : статист. зб. – К. : 2013. – 123 с.
Sotsialniy zakhyst naseleння Ukrainy [Social Protection of Ukrainian Population] : statyst. zb. – K., 2013. – 123 p.
25. Постанова КМУ «Про підвищення розмірів пенсій у зв'язку із зростанням середньомісячної заробітної плати штатного працівника в Україні» (№ 264) від 15.04 2013 р. / М-во юстиції України. // Урядовий кур'єр. – 19.04.2013 – № 74.
Postanova KМУ «Pro pidvyshchennya rozmiriv pensiy u zvyazku iz zrostanniam serednomisyachnoyi zarobitnoyi platy shtatnogo pratsivnyka v Ukraini» (№ 264) vid 15.04 2013 r. [CMU Resolution «On Increasing Pensions Due to Increased Monthly Salary of a Staff Member in Ukraine»] / M-vo yustytisyi Ukraini. // Uryadoviy kurer. – 19.04.2013 – № 74.
26. Пенсійна реформа в Україні: інформаційно-освітні матеріали [Електронний ресурс] : Web-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу: <http://www.pension.kiev.ua/>. – 22.06.2012. – Загол. з екрана.

Pensiyina reforma v Ukraini: informatsiyno-osvitni materialy [Elektronniy resurs] [Pension Reform in Ukraine: Information and Educational Materials] : Web-site. – Electronic data and programs – Mode of access: <http://www.pension.kiev.ua/>. – 22.06.2012. – Title from the screen.

27. Закон України «Про страхування» (№ 85/96 – ВР) : офіц. текст прийнятий Верховною Радою України 07.03.1996 р. : із змінами та доп. станом на 11.08.2013 / М-во юстиції України. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. — № 18.

Zakon Ukrainy «Pro strakhuvannya» (№ 85/96 – VR) : ofits. tekst priynyaty Verkh. Radoyu Ukrainy 07.03.1996 r. : iz zminamy ta dop. stanom na 11.08.2013 [Law of Ukraine «About Insurance»] / M-vo yustitsiyi Ukrainy. // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 1996. – № 18.

28. Закон України «Про банки і банківську діяльність» (№ 2121-III) : офіц. текст прийнятий Верховною Радою України 17.12.2000 р. : із змінами та доп. станом на 11.10.2013 / М-во юстиції України. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6.

Zakon Ukrainy «Pro banky i bankivsku diyalnist» (№ 2121-III) : ofits. tekst priynyaty Verkh. Radoyu Ukrainy 17.12.2000 r. : iz zminamy ta dop. stanom na 11.10.2013 [Law of Ukraine «About Banks and Banking Activity»] / M-vo yustitsiyi Ukrainy. // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 2001. – № 5–6.

29. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» (№ 2299-III) : офіц. текст прийнятий Верховною Радою України 15.03.2001 р. : із змінами та доп. станом на 11.10.2013 / М-во юстиції України. // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 21.

Zakon Ukrainy «Pro instituty spilnogo investuvannya (payovi ta korporativni investitsiyni fondy)» (№ 2299-III) : ofits. tekst priynyaty Verkh. Radoyu Ukrainy 15.03.2001 r. : iz zminamy ta dop. stanom na 11.10.2013 [Law of Ukraine «About Collective Investment Institutions (Mutual and Corporate Investment Funds)»] / M-vo yustitsiyi Ukrainy. // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 2008. – № 21.

30. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» (№ 3480-IV) : офіц. текст прийнятий Верховною Радою України 23.02.2006 р. : із змінами та доп. станом на 11.10.2013 / М-во юстиції України. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №31.

Zakon Ukrainy «Pro tsinni papery ta fondoviy rynek» (№ 3480-IV) : ofits. tekst priynyaty Verkh. Radoyu Ukrainy 23.02.2006 r. : iz zminamy ta dop. stanom na 11.10.2013 [Law of Ukraine «About Securities and Stock Market»] / M-vo yustitsiyi Ukrainy. // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 2006. – №31.

31. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» (№ 448/96-ВР) : офіц. текст прийнятий Верховною Радою України 30.10.1996 р. : із змінами та доп. станом на 11.10.2013 / М-во юстиції України. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51.

Zakon Ukrainy «Pro derzhavne reguluyuvannya rynku tsinnykh paperiv v Ukraini» (№ 448/96-VR) : ofits. tekst priynyaty Verkh. Radoyu Ukrainy 30.10.1996 r. : iz zminamy ta dop. stanom na 11.10.2013 [Law of Ukraine «About State Regulation of Securities Market in Ukraine»] / M-vo yustitsiyi Ukrainy. // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 1996. – № 51.

32. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення за 2012 рік. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній, лізингодавців та ломбардів України / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг // – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/npz-2012r.pdf>. – 23.06.2013. – Загол. з екрана.

Pidsumky rozvytku systemy nederzhavnogo pensiyного zabezpechennya za 2012 rik. Informatsiya pro stan i rozvytok finansovykh kompaniy, lizingodavtsiv ta lombardiv Ukrainy / Natsionalna komisiya, shcho zdiysnyue^o derzhavne reguluyuvannya u sferi rynkiv finansovykh poslug [Results of Development of Private Pension System in 2012. Information on the Status and Development of Financial Companies, Lessors and Pawnshops] // – Electronic data. – Mode of access: <http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/npz-2012r.pdf>. – 23.06.2013. – Title from the screen.